

Demografik Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: İstanbul İli Örneği*

Öz

Vergi ahlakı; mükelleflerin vergilerini yasaya uygun ölçü ve zamanında ödemele-ri konusundaki olumlu tutum, davranış, inanç ve değer yargıları olarak ifade edilmektedir. Devletin en önemli gelir kaynağını vergilerin oluşturması nedeniyle mükelleflerin vergi ahlakının tespit edilmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu çalışma İstanbul ilinde 1025 vergi mükellefi ile yapılan anket çalışmasını içermektedir. Çalışmanın amacı, vergi ahlakını belirleyen demografik faktörlerin İstanbul ilinde bulunan mükellefler üzerindeki etkisini tespit etmektir. Çalışmadaki veriler SPSS Programı ile analiz edilip Ki kare Testi, Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır. Yapılan anket çalışması sonucunda demografik faktörlerden cinsiyet ve mesleki durumun vergi ahlakını etkileyici bir faktör olduğu, yaş, eğitim ve medeni halin ise vergi ahlakını etkileyici bir faktör olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Ahlakı, Demografik Faktörler, SPSS

Engin CAN¹
İsmihan DURAN²

The Effect of Demographic Factors on Tax Morale: The case of Istanbul

Abstract

Tax morale can be defined as the positive attitudes, behaviors, beliefs and value judgments of tax payers about paying their taxes within legal ways and terms. Since taxes constitute the most important income resource of the state, it is important to determine tax morale of taxpayers. This study presents a study based on a questionnaire conducted to 1025 taxpayers in Istanbul. The aim of this study is to determine the effect of demographic factors influencing tax morale on taxpayers in Istanbul. Data in the study was analyzed using SPSS and chi-square test, Mann Whitney U test and Kruskal Wallis H Test were used. In the result of the questionnaire, it is found that gender and professional status are determining factors of tax morale whereas age, educational status and marital status are not.

Keywords: Tax Morale, Demographic Factors, SPSS

¹ Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, engincan@marmara.edu.tr

² Araş. Gör., Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, ismihan.duran@marmara.edu.tr

* Bu Çalışma, İsmihan DURAN'ın Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Bölümünde 2013 yılında sunmuş olduğu "Vergi Ahlakı: Kadıköy İlçesinde Ücret ve Ticari Kazanç Elde Eden Yükümlülere Yönelik Bir Uygulama" adlı Yüksek Lisans Tez Çalışmasının geliştirilmiş halidir.

Giriş

Vergiler devletin en önemli gelir kaynağı olan geçmişten günümüze kadar tüm devletleri ve halkları ilgilendiren en önemli konulardan biri olmuştur. Devletin egemenlik gücüne dayanarak halktan aldığı vergilerin sınırlarının belirlenmesi oldukça önemlidir. Vergilendirme konusunda mükellefin vergiye uyumu ve vergi ahlakı büyük önem taşımaktadır. Devletler vergi kayıp ve kaçığını azaltarak vergi gelirlerini artırmak istemektedirler. Vergi kayıp ve kaçıklarının azalmasında vergi ahlakının payı çok büyüktür. Toplumun vergi ahlakının artması ile vergi gelirlerinin büyük ölçüde artması sağlanabilir.

Vergi ahlakı, mükelleflerin vergilerini yasaya uygun ölçü ve zamanda ödemeleri konusundaki olumlu tutum, davranış, inanç ve değer yargıları olarak tanımlanır. (Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü, 2004). Demografik faktörlerin (yaş, cinsiyet, eğitim, medeni hal, meslek durumu) de vergi ahlakı üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır.

Çalışmada öncelikle vergi ahlakı ve vergi ahlakı ile demografik faktörlerinin teorik temelleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra İstanbul ilinde vergi ahlakı ve vergi ahlakını belirleyen demografik faktörlerin etkisini tespit etmek amacıyla yapılan anket çalışması ve sonuçları üzerine değerlendirmeler yapılacaktır.

1. Vergi Ahlakı

Vergi ahlakı ile ilgili ilk çalışmalar 1960'lı yıllarda Günter Schmolders önderliğinde Alman bilim adamları tarafından kurulan Köln Vergi Psikolojisi Okulu'nda başlatılmıştır, daha sonraki yıllarda vergi ahlakı konusunda yapılan çalışmalar artmıştır. Vergi ahlakını Günter Schmolders bireylerin vergileme ile bireylere yüklenen özel mükellefiyetler karşısında takındıkları davranış olarak açıklamakta, bu davranış halktan halka, mekândan mekâna, zamandan zamana farklılık göstermektedir. Diğer bir deyişle vergi cezaları ve vergi kaçakçılığı karşısında bireylerin almış oldukları tavır olarak tanımlanmaktadır (Schmolders, 1976:107).

Vergi ahlakını Torgler: “*vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyondur*” diye tanımlamıştır. Torgler'in bahsettiği içsel motivasyon, bireylerin

vergileri gönüllü olarak ödemesini ifade etmektedir. Vergi mükellefleri vergi kaçırma konusunda kendilerini çok suçlu hissederlerse, vergi kaçırma eğilimleri de azalacaktır (Torgler, 2003a: 4).

Vergi ahlakını Song ve Yarbrough 1978 yılında “*vatandaşların mükellef olarak devletle aralarındaki ilişkiyi belirleyen davranış normları*” olarak tanımlamıştır (Song and Yarbrough,1978:444).

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde ise vergi ahlakı, “*Mükelleflerin vergilerini yasaya uygun ölçü ve zamanda ödemeleri konusundaki olumlu tutum, davranış, inanç ve değer yargıları*” olarak ifade edilmektedir (Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü, 2004).

2. Vergi Ahlakı ile Demografik Faktörler İlişkisi

Yaş, cinsiyet, eğitim, meslek durumu ve medeni hal gibi demografik faktörlerin vergi ahlakı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Literatürde vergi ahlakı ile demografik faktörlerin ilişkisini araştıran ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmada vergi ahlakı ile demografik faktörler ilişkisi incelenmekte, yurt dışı ve yurt içinde yapılmış çalışmalar örnek gösterilmektedir.

2.1 Yaş ile Vergi Ahlakı İlişkisi

Yaşın bireylerin vergileme karşısındaki tutumlarında etkisi büyüktür. Bireylerin yaşı ile vergi ahlakı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda genellikle bireylerin yaşı arttıkça vergi ahlakının da arttığı görülmüştür. Yaşlı mükelleflerin genç mükelleflere göre vergi ahlakı daha yüksektir; çünkü genç yaştaki mükellefler gelirlerinin büyük bir kısmını tüketmek ya da tüketime yönelik tasarruflara ayırmak zorundadırlar. Aynı zamanda genç yaşlarda mükelleflerin gelirleri daha düşüktür. Genç mükellefler daha yüksek hayat standartlarına ulaşmak istedikleri için devletin vergi taleplerine karşı vergi ödemek istememektedir. Yaşlı mükellefler ise gençlere göre gelirleri daha yüksek olduğu ve hayat standartlarını yükseltme konusunda ısrarlı olmadıkları için vergiye karşı olumsuz tepkileri gençlere kıyasla daha azdır (Şenyüz, 1995: 47).

Bireylerin yaşı arttıkça vergi ahlakının da arttığını destekleyen çalışmalar arasında Torgler (2004a)

çalışmasında Asya ülkelerinde vergi ahlakı araştırılmıştır. Bu çalışmada 1995-1997 yılındaki World Values Survey verileri kullanılmıştır. Bu çalışmaya göre; bireylerin yaşı arttıkça vergi ahlakının da arttığı görülmektedir (Torgler, 2004a: 245).

Torgler (2005) çalışmasında Latin Amerika ülkelerinde vergi ahlakı araştırılmıştır. Bu çalışmada 1995-1997 yılındaki Latinobarometre ve Dünya Değerler Anketi (World Values Survey) olarak iki veri seti kullanılmıştır. Çalışma da Latinobarometrede 17 ülke ve Dünya Değerler Anketinde ise 10 ülke incelenmiştir. Latinobarometrede bireylerin yaşı arttıkça vergi ahlakının da arttığı görülmektedir (Torgler, 2005:148).

Vazquez ve Torgler (2009) çalışmasında İspanya'daki vergi ahlakının gelişimi incelenmiştir. Bu çalışma ampirik bir çalışma olup veri seti oluşturulurken Dünya Değerler Anketi ve Avrupa Değerler Anketi kullanılmıştır. Çalışmada İspanya'da 1981, 1990, 1995 ve 1999/2000 li yıllardaki veriler kullanılmıştır. Bu çalışmaya göre; de bireylerin yaşı arttıkça vergi ahlakının da arttığı görülmektedir (Vazquez ve Torgler, 2009:22),

Torgler (2006) dinseliliğin vergi ahlakı üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışma ampirik bir çalışma olup veri seti oluşturulurken Dünya Değerler Anketi kullanılmıştır. Çalışmada 30 ülkede 1995-1997 yıllarındaki veriler kullanılmıştır. Bu çalışmaya göre de bireylerin yaşı arttıkça vergi ahlakının da arttığı görülmektedir (Torgler, 2006:94).

McGee ve Tyler (2006) çalışması 33 ülkede vergi kaçırma ve vergi etiğinin demografik faktörlerini incelemiştir. Bu çalışmaya göre bireylerin yaşı arttıkça vergi ahlakının da arttığı görülmektedir (McGee ve Tyler,2006:13).

Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde genellikle bireylerin yaşı arttıkça vergi ahlakının da arttığı görülmektedir; fakat Clotfeter'in çalışması bunun bir istisnasıdır. Clotfeter'in (1983) çalışmasında marjinal vergi oranı ile vergi kaçırma arasındaki ilişki incelenmiştir. Veri seti 1969 yılında olup 47.000 kişisel vergi beyannamesi veren mükellef katılmıştır. Bu veri setinde The Internal Revenue Service's Taxpayer Compliance Measurement Programı (TCMP) kullanılmıştır. Bu çalışmaya göre; genç mükelleflerin vergi uyumu yaşlı mükelleflere göre daha yüksektir (Clotfeter, 1983:368).

Yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise yaş ile vergi ahlakı arasında farklı sonuçlar bulunmuştur. Yaş ilerledikçe mükelleflerin vergi uyumu ve ahlakının arttığını belirten çalışmalardan Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya (2007) çalışmasında Avrupa Değerler Anketi verileri kullanılarak Türkiye için vergi ahlakını etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Bu çalışma 2001 yılında Türkiye'de 1206 kişi üzerinde yapılan anket çalışmasından oluşmaktadır. Bu çalışmaya göre; yaş ilerledikçe mükelleflerin vergi uyumu ve ahlakının arttığı görülmektedir (Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya, 2007: 84).

Yurdakul (2013) çalışmasında Bursa ilinde vergi ahlakı ve belirleyen faktörleri tespit etmek amacıyla Bursa ilinde yaşayan 626 kişiye anket uygulamıştır. Bu çalışmaya göre; yaş ilerledikçe mükelleflerin vergi uyumu ve ahlakının arttığı görülmektedir (Yurdakul, 2013: 233).

Yaş ilerledikçe mükelleflerin vergi uyumu ve ahlakının azaldığını belirten çalışmalar arasında İpek ve Kaynar (2009) çalışmasında Çanakkale ilindeki yükümlülerin vergiye yaklaşımları ve vergilemeye ilişkin konulardaki tutum ve düşünceleri analiz edilmiştir. Çalışmada 410 kişiye anket uygulanmıştır. Bu çalışmaya göre; yaş ilerledikçe mükelleflerin vergi uyumu ve ahlakının azaldığı tespit edilmiştir (İpek ve Kaynar, 2009: 188). Çoban (2004) çalışmasında mükelleflerin vergi karşısındaki davranışları tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmada Denizli ilinde 1200 mükellef üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Bu çalışmaya göre; yaş ilerledikçe mükelleflerin vergi uyumu ve ahlakının azaldığı tespit edilmiştir (Çoban, 2004: 145).

Yaş ile vergi ahlakı arasında anlamsal bir ilişki bulunmayan çalışmalardan Demir (2008) çalışmasında İzmir bölgesinde 6 il merkezinde aktif olarak faaliyette bulunan beyannameli gelir vergisi mükellefi 640 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Bu çalışmaya göre; yaş ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Demir, 2008: 152). Bilgin (2011) çalışmasında Türkiye'de vergi ahlakını belirleyen faktörleri ve bu faktörlerle vergi ahlakı arasındaki ilişkiyi analiz etmek amaçlanmıştır. Çalışmada 2007 yılındaki Dünya Değerler Anketi verileri kullanılmıştır. Çalışmaya 1346 kişi katılmıştır. Bu çalışmaya göre; ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Bilgin, 2011:186).

2.2 Cinsiyet ile Vergi Ahlakı İlişkisi

Cinsiyet faktörü de vergi ahlâkını belirleyen etkenlerden biridir. Yapılan pek çok araştırmada genel olarak kadınların vergi ahlâkı, erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur. Sosyal psikologların iddiasına göre; topluma bağımlılık düzeyi azaldıkça vergi ahlâkı artmaktadır. Geleneksel kadınlar erkeklere göre; daha az bağımsızdırlar ve daha az risk almayı tercih etmektedirler, vergi ahlâkları daha yüksek çıkmaktadır (Torgler, 2003b: 52).

Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde vergileme yönünden kadınların erkeklere kıyasla daha ahlaklı olduğu sonucuna ulaşılan çalışmalardan bazıları şunlardır. McGee (2014) çalışmasında Dünya Değerler Anketi verileri kullanılarak 80 ülke üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışmaya göre; vergileme yönünden kadınların erkeklere kıyasla daha ahlaklı olduğu ortaya çıkmıştır (McGee, 2014: 22). Chung ve Trivedi (2003) çalışmasında yöntem olarak faktöriyel deney tasarımı kullanılmış ve çalışmaya 112 kişi katılmıştır. Bu çalışmaya göre; vergileme yönünden kadınların erkeklere kıyasla daha ahlaklı olduğu ortaya çıkmıştır (Chung ve Trivedi, 2003:139-141).

Yurt içinde yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde ise değişik sonuçlar elde edilmiştir. Kadınların erkeklere göre vergi ahlakının ve uyumunun yüksek olduğunu belirten çalışmalar arasında Saruç ve Sağbaş (2003) bulunmaktadır (Saruç ve Sağbaş, 2003: 91). Çoban (2004), Demir (2008) ve İpek ve Kaynar (2009) çalışmalarında kadınların erkeklere göre vergi ahlakının ve uyumunun daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bakınız Çoban, 2004: 120, Demir, 2008: 153-154 ve İpek ve Kaynar, 2009: 186).

Kadın ile erkek arasında vergi ahlakı kapsamında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmayan çalışmalar içinde Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya (2007), Bilgin (2011), Yurdakul (2013) çalışmaları sayılabilir (Bakınız Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya, 2007:78, Yurdakul, 2013:233, Bilgin, 2011:186).

2.3 Eğitim ile Vergi Ahlakı İlişkisi

Vergi ahlakını etkileyen bir diğer faktör de eğitimidir. Eğitimin vergi ahlâkı üzerinde olumlu ve

olumsuz etkisi vardır. Eğitimli bireyler vergi kanunları ve mali konular (vergi gelirleri, kamu harcamaları v.s.) üzerinde daha fazla bilgiye sahip oldukları için vergiye uyumları pozitiftir. Öte yandan yüksek eğitimli bireyler vergiden kaçınma yollarını iyi bildikleri için yasadan kaynaklanan boşluklardan yararlanabilmektedir. Böylece devletin gelirlerinde azalma meydana gelmekte, bu da eğitimin olumsuz etkisi olarak görülmektedir (Torgler ve Schaltegger, 2005:13).

Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde eğitim ile vergi ahlakı arasında hem pozitif hem de negatif ilişki bulunmuştur. Eğitim ile vergi ahlakı arasında pozitif ilişkinin bulunduğu çalışmalardan Russo (2013) çalışmasında gönüllü vergi kaçırma ile ilgili raporlar incelenmiştir. Bu çalışmaya göre; eğitim ile vergi ahlakı arasında pozitif ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır (Russo, 2013: 113). McGee (2008) çalışmasında 15 geçiş ekonomisi ve iki gelişmiş ekonomi incelenmiştir. Bu çalışmadaki veriler daha önce Inlehart'ın 85 ülkede 200,000 den fazla kişinin katıldığı çalışmasında kullanılmıştır¹. McGee'nin çalışmasına göre; eğitim ile vergi ahlakı arasında pozitif ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır (Mcgee, 2008: 91-92).

Eğitim ile vergi ahlakı arasında negatif ilişki bulunan çalışmalardan Penas ve Penas (2010) çalışmasında veri olarak 2004-2005 yılındaki European Social Survey kullanılmıştır. Bu çalışmaya göre; eğitim ile vergi ahlakı arasında negatif ilişki bulunmuştur (Penas ve Penas, 2010:450). Yurt içinde yapılan çalışmaları incelediğimizde ise genellikle eğitim ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu çalışmalar aşağıda sıralanmıştır.

Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya (2007), İpek ve Kaynar (2009) ve Bilgin (2011) Yurdakul (2013) çalışmalarında eğitim ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Bakınız Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya, 2007: 79, İpek ve Kaynar, 2009: 187, Bilgin, 2011: 186, Yurdakul, 2013:234).

Eğitim ile vergi ahlakı arasında pozitif yönlü bir

¹ Bkz Ronald Inglehart, Miquel Basanez, Jaime Diez-Medrano, Joek Halman ve Ruud Luijckx, (edt.) (2004), *Human Beliefs and Values: a Cross-Cultural Sourcebook Based on the 1999-2002 Values Surveys, Mexico: Siglo XXI Editores.*

ilişki bulunan çalışmalardan biri Demir (2008) çalışması İzmir bölgesinde anket uygulamasına dayanmaktadır (Demir, 2008:158).

2.4 Meslek ile Vergi Ahlakı İlişkisi,

Mükelleflerin meslek durumu da vergi ahlakını belirleyen faktörlerden biridir. Meslek çeşitlerine göre mükelleflerin hissettikleri vergi yükleri objektif ya da sübjektif² değişebilmekte, mesleklerle göre farklı istisna, muafiyet ve vergi matrahında indirim uygulanabilmektedir. Böylece her mükellefin hissettiği vergi baskısı farklı olmaktadır. Bazı mesleklerin gelirlerini artırma imkânları varken (ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde edenler), bazı mesleklerin ise (ücretli çalışan) gelirlerini artırma imkânı yoktur. Bu da vergi ahlakını etkilemektedir. Mesleklerde ödenen verginin dolaylı ya da dolaysız vergi olması vergi ahlakını etkilemektedir. Dolaylı vergilerin sübjektif vergi yükü dolaysız vergilere göre daha düşüktür. Vergi yükünün büyük kısmı dolaylı vergilerden oluşan mükellefin vergiyi hissetme derecesi düşük olduğundan vergi ahlakı yüksek çıkabilir, aynı şekilde ücretli çalışan mükelleflerin vergileri maaşlarından direkt kesildiği için vergi yükünü az hissetmektedirler ve vergi ahlaklarının yüksek çıkması beklenmektedir. Yapılan araştırmalara göre genellikle kadınların vergi ahlakı erkeklere göre daha yüksek çıkmaktadır, eğer bir meslek grubunda kadın erkeğe göre çoğunlukta ise vergi ahlakı yüksek çıkabilir (Demir, 2008: 126-128).

Yurt dışında yapılan çalışmalardan Torgler (2003) çalışması Doğu Almanya'da yapılmıştır. Çalışma ampirik bir çalışma olup veri olarak 1997 yılındaki Dünya Değerler Anketi kullanılmıştır. Bu çalışmaya göre; serbest çalışan vergi mükelleflerinin tam zamanlı çalışan vergi mükelleflerine göre vergi ahlakı daha düşük çıkmıştır (Torgler, 2003b: 440).

Alm ve Torgler (2006) çalışması veri seti olarak Dünya Değerler Anketinden yararlanmıştır. Çalışma 1990-1995 ve 1999-2000 li yıllardaki verileri kapsamaktadır. Bu çalışmaya göre; serbest

çalışan vergi mükelleflerinin tam zamanlı çalışan vergi mükelleflerine göre vergi ahlakı daha düşük çıkmıştır (Alm ve Torgler, 2006: 241).

Torgler (2004b) çalışmasında veri seti olarak Dünya Değerler Anketi (1989-1993 ve 1995-1998 yılları) ve Avrupa Değerler Anketinden (1999-2000 yılları) yararlanılmıştır. Bu çalışmaya göre; serbest çalışan vergi mükelleflerinin tam zamanlı çalışan vergi mükelleflerine göre vergi ahlakı daha düşük çıkmıştır (Torgler, 2004b: 14).

Yurt içindeki çalışmalardan tam zamanlı çalışanların, kendi işinde çalışanlara göre vergi ahlakını tanımlayan Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya (2007) çalışmasında tam zamanlı çalışanların, kendi işinde çalışanlara göre vergi ahlakının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya, 2007: 80).

Meslek ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmayan çalışmalardan bazıları Demir (2008) ve Bilgin (2011) çalışmalarıdır (Bakınız Demir, 2008: 152, Bilgin, 2011:186).

2.5 Medeni Hal ile Vergi Ahlakı İlişkisi

Vergi ahlakını etkileyen bir diğer faktör de bireylerin medeni durumudur; ancak sadece medeni duruma bakılarak vergi ahlakını değerlendirmek güç olacaktır. Ülkedeki vergi sistemi vb. diğer faktörlerle birlikte değerlendirilmesi daha doğru olur. Aynı zamanda ülkeden ülkeye medeni duruma göre vergi ahlakı değişebilmektedir. Genel olarak bakıldığında ise evli mükelleflerin bekârlara göre vergi ahlakları daha yüksektir (Torgler, 2003a: 56).

Yurt dışında yapılan çalışmaları incelediğimizde evli insanların vergi ahlakı bekar insanlara kıyasla daha fazla çıkmıştır. Bu çalışmalara örnekler aşağıda sıralanmıştır.

Doerrenberg ve Peichl (2013) çalışmasında veri seti olarak Dünya Değerler Anketi ve Dünya Vergi Göstergelerinden (World Tax Indicator) yararlanılmıştır. Dünya Değerler Anketi verileri 1989-1993, 1994-1998, 1999-2004 yıllarını, Dünya Vergi Göstergeleri verileri ise 1981-2005 yıllarını kapsamaktadır. Bu çalışmaya göre; evli insanların vergi ahlakı bekar insanlara kıyasla daha yüksek çıkmıştır. (Doerrenberg ve Peichl, 2013: 305).

² Sübjektif vergi yükü bireylerin vergi ödemeleri sonucu vergiye karşı takındıkları psikolojik tavırlardır. Buna vergi baskısı denir. Objektif vergi yükü, bireylerin belirli bir dönemde ödedikleri tüm vergilerin elde ettikleri gelire oranlanmasıdır.

Torgler (2013) çalışmasında veri seti olarak Avrupa Değerler Anketinden yararlanılmıştır. Çalışmada 1999-2000 yıllarındaki veriler kullanılmıştır. Bu çalışmaya göre; evli insanların vergi ahlakı bekar insanlara kıyasla daha yüksek çıkmıştır (Torgler, 2013: 20). Aynı şekilde Alm ve Torgler (2006) çalışmasında evli insanların vergi ahlakı bekar insanlara kıyasla daha yüksek çıkmıştır (Alm ve Torgler, 2006: 237).

Torgler (2006) çalışmasında dinseliliğin vergi ahlakı üzerindeki etkisini incelenmiştir. Bu çalışmaya göre; evli insanların vergi ahlakı bekar insanlara kıyasla daha yüksek çıkmıştır (Torgler, 2006: 94).

Yurt içinde yapılan çalışmaları incelediğimizde ise evlilerin bekarlara oranla daha yüksek vergi ahlakına sahip olduğunu belirten çalışmalar olmasına rağmen medeni durum ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır.

Evlilerin bekarlara oranla vergi ahlakı daha yüksek olduğu çalışmalardan bazıları şunlardır: Yurdakul (2013) ve Demir (2008) çalışmalarına göre; evlilerin bekarlara oranla vergi ahlakı daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bakınız Yurdakul, 2013: 236, Demir, 2008: 155-156).

Medeni durum ile vergi ahlakı arasında ilişki yoktur diye belirtilen çalışmalardan Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya (2007), İpek ve Kaynar (2009) ve Bilgin (2011) medeni durum ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır (Bakınız Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya, 2007: 79, İpek ve Kaynar, 2009: 186 ve Bilgin, 2011: 186).

3. Demografik Faktörlerin Tespitiyle ilgili alan çalışması

3.1 Amaç

Vergi; geçmişten günümüze kadar kamu giderlerini karşılamak için gerçek ve tüzel kişilerden toplanan devletin en önemli gelir kaynağıdır. Bir ülkede vergi kaçakçılığının ve kayıt dışı ekonominin artması devletin en önemli gelirinin azalmasına neden olmaktadır. Kayıt dışılık ve vergi kaçakçılığının azalması ise o ülkedeki bireylerin vergi ahlakının yükseltilmesiyle gerçekleşebilir. Vergilerin devlet açısından çok önemli olduğu düşü-

nüldüğünde vergi ahlakının araştırma konusu olması ve vergi ahlakını belirleyen demografik faktörleri tespit etmek de oldukça önemlidir. Bu çalışmada Türkiye’de vergi gelirleri içinde en yüksek hâsılata sahip olan İstanbul ili araştırılmıştır. İstanbul’da vergi hâsılatı 2013 yılı Aralık ayı sonu itibarıyla 159.048.532.242, Genel Bütçe gelirleri içindeki oranı ise %43,28’dir (http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_55.xls htm erişim 30.10.2014). Türkiye’deki vergi gelirin yaklaşık yarısının İstanbul’dan elde edilmesiyle çalışmamız; hem İstanbul’daki vergi ahlakı ve demografik faktörler hem de Türkiye’deki vergi ahlakı hakkında bilgi vermesi açısından oldukça önem taşımaktadır.

3.2 Metodoloji

Vergi ahlakının demografik belirleyenlerinin tespitine yönelik yaptığımız anket çalışmasında İstanbul’da 2013 yılında 1252 kişiye anket uygulaması yapılmış ve bunlardan 1025 tanesi geçerli kabul edilerek analiz edilmiştir. İstanbul’da ikamet eden tüm kişilere anket uygulamanın zamansal, mekânsal vb. birçok sebepten zor olması nedeniyle İstanbul’un farklı ilçelerinde 1252 kişiye ulaşılabilirlik kriterine göre anket uygulaması yapılmıştır. Anket çalışmasında her ilçeden örneklem seçilmesine dikkat edilmiş, yaş grupları, gelir durumları, cinsiyet, medeni hal gibi demografik özelliklerin de dengeli dağılımına özen gösterilmiştir.

Ankette kullanılan sorular hazırlanırken yerli literatür incelenerek hazırlanmıştır³. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, mükelleflerin kişisel durumlarına ilişkin yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim seviyesi, meslek ile ilgili sorulardan; ikinci bölüm ise, vergi ahlakı ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Ankette soruların cevaplarında 5’li likert ölçeği (Tamamen Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Asla Katılmıyorum) kullanılmıştır. Ankette aynı sorunun farklı şekilde sorulmasıyla ankete katılan kişinin anketi doğru bir şekilde cevaplayıp cevaplamadığı tespit edilmeye çalışılmış, güvenilir olmayan anketler analize tabi tutulmamıştır.

Anket formuna çalışmamın bilimsel amaçla yapıl-

3 Anket sorularının hazırlanmasında özellikle İhsan Cemil Demir’in “Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri: Ege Bölgesi Örneği” adlı doktora çalışmasından yararlanılmıştır.

diği ve cevaplandırmanın soruları yanıtlarken baskı altında kalmadan doğru cevaplar verebilmesi için isim soy isim istenmediği yazılmış ve anketler uygulanırken özellikle isim soy isim istenmediği vurgulanmıştır.

Araştırmada ankette kullanılan soruların birbiri ile soru bütünlüğü olup olmadığını anlamak, yanlış anlaşılabilir soruları tespit etmek ve ankette yer alan hataları en aza indirmek için 40 kişiye anket uygulanarak pilot bir araştırma yapılmış, araştırma sonucunda öneriler dikkate alınarak düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırmada verilerin değerlendirilmesinde SPSS 18,0 (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir.

3.3 Araştırmanın Bulguları ve Sonuçları

3.3.1 İstanbul İlinin Vergi Ahlakı Skoru

Çalışmamızda vergi ahlakını ölçmeye yönelik 10 sorudan oluşan bir endeks geliştirilmiştir. Bu sorular 5'li likert ölçeğine göre; (Tamamen Katılıyorum → 5, Katılıyorum → 4, Kararsızım → 3, Katılmıyorum → 2, Asla Katılmıyorum → 1) şeklinde puanlanarak kodlanmıştır. Bazı sorularda ise tersten kodlama yapılmıştır (Tamamen Katılıyorum → 1, Katılıyorum → 2, Kararsızım → 3, Katılmıyorum → 4, Asla Katılmıyorum → 5) şeklinde kodlanmıştır. Aşağıda vergi ahlakı ile oluşturduğumuz endeks ve puanlamaları bulunmaktadır;

1. Vergi kaçırmanın ahlaksızlık olduğunu düşünüyorum. (5 → 1)
2. Vergimi gönüllü ederim. (5 → 1)
3. Hiçbir zaman vergi kaçırmam. (5 → 1)
4. Vergi kaçırmak hırsızlıktır. (5 → 1)
5. Fırsatını bulursam vergi kaçıırım. (1 → 5)
6. Herkes vergi kaçırırsa benim de vergi kaçırmam ahlaksızlık sayılmaz. (1 → 5)
7. Vergi kaçırmanın hoş görürüm. (1 → 5)
8. Vergi kaçırmanın birini ayıplarım. (5 → 1)
9. Vergilerin tamamını ödersem çok zarar ederim. (1 → 5)
10. Ara sıra vergi kaçırmak normal sayılmalıdır. (1 → 5)

(5 → 1) kodlamada tamamen katılıyorum 5'ten başlayıp sırayla devam etmektedir.

(1 → 5) kodlamada tamamen katılıyorum 1'den başlayıp sırayla devam etmektedir.

Çalışmada vergi ahlakının tespiti için her sorunun puanı toplanıp, 1025'e bölünerek aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmıştır⁴. Her bir sorunun puanlanmış aritmetik ortalaması aşağıda yer almaktadır;

1. soru → 4,52 puan
2. soru → 4,02 puan
3. soru → 4,33 puan
4. soru → 4,35 puan
5. soru → 4,09 puan
6. soru → 4,05 puan
7. soru → 4,08 puan
8. soru → 4,12 puan
9. soru → 2,69 puan
10. soru → 4,09 puan

10 sorunun puanının aritmetik ortalaması alınmasıyla İstanbul ilinin vergi ahlakı skoru belirlenmektedir. Ölçeğimiz 5'li puanlama üzerinden hesaplandığında ortalama değer de 3'tür. Hesaplamamız sonucunda; İstanbul ilinin **vergi ahlakı skoru; 4,03** puandır. Bu skor ortalamasının üzerinde ve yüksek kabul edilmektedir.

3.3.2 Demografik Faktörler – Vergi Ahlakı İlişkisi

Demografik faktörlerin (yaş, cinsiyet, eğitim, meslek durumu ve medeni hal) gibi faktörlerin betimsel analizi yapıp vergi ahlakı ile ilişkisi olup olmadığı Ki Kare Testi ile test edip, Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H Testi ile de ayrıntılı analiz yapılacaktır (Kalaycı, 2010: 85-108).

3.3.2.1 Yaş ile Vergi Ahlakı İlişkisi

Tablo 1 içinde mükelleflerin yaşları hakkında bil-

⁴ Bu yöntem İhsan Cemil Demir'in "Vergi Ahlakı ve Belirleyicileri: Ege Bölgesi Örneği" adlı doktora çalışmasında kullanılmıştır.

gi verilmektedir. Tablo 1'i incelediğimizde mükelleflerin 437 tanesi 15-29 yaş aralığında, 448 tanesi 30-49 yaş aralığında, 105 tanesi 50-64 ve 35 kişi 65 yaş ve üzerindedir.

Tablo 2'de yatay sütunda mükelleflerin yaşları dikey sütunda ise "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesi bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda yaş ve önermenin kesiştiği hücreye en çok yanıt veren mükellef sayısı 213 ile % 20,8 oranındadır. Bu mükellefler "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesine de "Asla Katılmıyorum" yanıtını vermişlerdir.

Tablo 3 içinde Kruskal Wallis H Testi yer almaktadır. Test ile vergi ahlak skorunu oluşturduğunu düşündüğümüz 10 önermenin⁵ birleştirilmesi ile yaşa göre vergi ahlak skorları tespit edilip aralarındaki ilişki ayrıntılı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3'ü incelediğimizde ise P önem değeri 0,338 > 0,05 olduğundan yaş ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını belirten Ho hipotezi red edilemez.

3.3.2.2 Cinsiyet ile Vergi Ahlakı İlişkisi

Tablo 4 içinde mükelleflerin cinsiyetleri hakkında bilgi verilmektedir. Tablo 4'ü incelediğimizde mükelleflerin % 32,7'si ile 335 kadın, % 67,3'ü ile 690 erkekten oluşmaktadır.

Cinsiyet ile "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip sonuçları Tablo 5 içinde yer almaktadır.

Tablo 5'te yatay sütunda cinsiyet dikey sütunda ise "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesi bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda cinsiyet ve önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 287 ile % 28,0 oranındadır. Bu mükelleflerden erkekler "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesine de "Asla Katılmıyorum" yanıtını vermişlerdir.

Tablo 6 içinde Mann Whitney U Testi yer almaktadır. Test ile vergi ahlak skorunu oluşturduğunu dü-

şündüğümüz 10 önermenin⁶ birleştirilmesi ile vergi ahlak skorları tespit edilip cinsiyete göre aralarındaki ilişki ayrıntılı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 6'yı incelediğimizde ise P önem değeri 0,005 < 0,05 küçük olduğundan Ho hipotezi red edilir, cinsiyet ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamsal bir ilişki vardır. Tabloyu incelediğimizde kadınların vergi ahlak skoru erkeklere göre daha fazladır.

3.3.2.3 Eğitim ile Vergi Ahlakı İlişkisi

Tablo 7 içinde mükelleflerin eğitim durumları hakkında bilgi verilmektedir. Tablo 7'yi incelediğimizde mükellefin eğitim durumları %18,0 ilköğretim mezunu, %30,9'u lise mezunu, %34,6 üniversite mezunu ve %16,5'i lisan üstü mezunudur.

Tablo 8'de yatay sütunda eğitim düzeyi dikey sütunda ise "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesi bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda eğitim ve önermenin kesiştiği en çok ortak yanıt verilen hücre mükellef sayısı 151 ile % 14,7 oranındadır. Bu mükelleflerden üniversite mezunları "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesine de "Asla Katılmıyorum" yanıtını vermişlerdir.

Tablo 9 içinde Kruskal Wallis H Testi yer almaktadır. Teste vergi ahlak skorunu oluşturduğunu düşündüğümüz 10 önermenin birleştirilmesi ile vergi ahlak skorları tespit edilip eğitime göre aralarındaki ilişki ayrıntılı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 9'u incelediğimizde ise P önem değeri 0,746 > 0,05 büyük olduğundan Ho hipotezi red edilemez. Buna göre eğitim ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamsal bir ilişki yoktur sonucuna ulaşılabilir.

3.3.2.4 Meslek Durumu ile Vergi Ahlakı İlişkisi

Tablo 10 içinde mükelleflerin meslek durumları hakkında bilgi verilmektedir. Tablo 10'u incelediğimizde mükelleflerin meslek durumları %23,7 ile 243 kişi ticari meslek erbabı, %15,0'lık oran ile 154 kişi serbest meslek erbabı, %37,9 ile 388 kişi ücretli çalışan, %8,4'lük oran ile 86 kişi emekli, %15'lik bir oran ile 154 kişi çalışmamaktadır. Araş-

tırmamızın daha doğru sonuçlar verebilmesi için kendi hesabına çalışan mükelleflerin (ticari kazanç erbabı ve serbest meslek kazancı erbabı) çoğunlukta olmasına dikkat edilmiştir. Kendi hesabına çalışanlar (ticari kazanç+ serbest meslek kazancı) mükellef sayısı 397, ücretli çalışan sayısı ise 388'dir. Verginin subjektif yükünü kendi hesabına çalışan mükellefler daha fazla hissettikleri için çalışmamızda daha fazla sayıda tercih edilmiştir.

Tablo 11'de meslek durumları ve "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 11'de yatay sütunda eğitim meslek durumları dikey sütunda ise "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesi bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda meslek durumları ve önermenin keşiştiği en çok ortak yanıt verilen hücre mükellef sayısı 195 ile % 19,0 oranındadır. Bu mükelleflerden ücretliler "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesine de "Asla Katılmıyorum" yanıtını vermişlerdir.

Tablo 12'de Kruskal Wallis H Testi yer almaktadır. Teste vergi ahlak skorunu oluşturduğunu düşündüğümüz 10 önermenin birleştirilmesi ile vergi ahlak skorları tespit edilip mesleğe göre aralarındaki ilişki ayrıntılı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 12 'yi incelediğimizde ise P önem değeri $0,008 < 0,05$ küçük olduğundan H_0 hipotezi red edilir, meslek ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamsal bir ilişki vardır. Tabloyu incelediğimizde en fazla vergi ahlak skoru emeklilerdir. Bu skoru sırasıyla; çalışmayanlar, ücretliler, serbest meslek erbabı ve ticari meslek erbabı takip etmektedir.

3.3.2.5 Medeni Hal ile Vergi Ahlakı İlişkisi

Tablo 13 içinde mükelleflerin medeni halleri hakkında bilgi verilmektedir. Tablo 13'ü incelediğimizde 534 mükellef (% 52,1) evli, 491 mükellef (% 47,9) ise bekârdır.

Tablo 14 içinde medeni hal ve "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip sonuçları yer almaktadır.

Tablo 14'de yatay sütunda medeni hal dikey sütunda ise "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesi bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda medeni hal ve önermenin keşiştiği en çok ortak yanıt verilen hücre mükellef sayısı 237 ile % 23,1 oranındadır. Bu mükelleflerden evliler "Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım" önermesine "Asla Katılmıyorum" yanıtını vermişlerdir.

Tablo 15 içinde Mann Whitney U Testi yer almaktadır. Teste vergi ahlak skorunu oluşturduğunu düşündüğümüz 10 önermenin birleştirilmesi ile vergi ahlak skorları tespit edilip medeni duruma göre aralarındaki ilişki ayrıntılı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 15'i incelediğimizde ise P önem değeri $0,515 > 0,05$ büyük olduğundan H_0 hipotezi red edilemez. Bir diğer deyişle, medeni hal ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamsal bir ilişki bulunamamıştır.

Sonuç

İstanbul'da vergi ahlakını ölçmek ve vergi ahlakını belirleyen demografik faktörleri tespit etmek amacıyla 1025 mükellef üzerinde anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmaya göre; ankete katılanların %32,7'si kadın, %67,3'ü erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %52,1'i evli, %47,9'u ise bekârdır. Katılımcıların yaş grupları incelendiğinde ise yoğunluğun 15-29 yaş arası ve 30-49 yaş arasında toplandığı görülmektedir. Eğitim düzeylerine bakıldığında ise katılımcılarda lise ve üniversite mezunlarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslek durumları incelendiğinde ise kendi hesabına çalışanların (serbest meslek kazancı elde eden ve ticari kazanç elde edenler) çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla ücretliler, çalışmayanlar ve emekliler izlemektedir.

Çalışmada kullanılan önermeler "Ki Kare Çapraz Tablolar Testi", "Mann Withney U" ve "Kruskal Wallis Testi" ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda İstanbul'da vergi ahlakı skoru 5 puan üzerinden 4,03 puandır.

Vergi ahlakını belirleyen ekonomik, sosyal ve demografik faktörler bulunmaktadır. İstanbul ilinde yapmış olduğumuz alan araştırmasında; vergi ah-

lakını belirlemede yaşın etkisi araştırılmış, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yurtdışındaki yapılan çalışmaları incelediğimizde ise genellikle bireylerin yaşı arttıkça vergi ahlakının da arttığı görülmektedir. Yurt içinde yapılan çalışmaları incelediğimizde ise yaş ile vergi ahlakı arasında farklı sonuçlar bulunmuştur. Yaş ile vergi ahlakının arttığı, azaldığı ya da hiçbir farkın olmadığı çalışmalar bulunmaktadır.

Cinsiyet faktörünü incelediğimizde ise araştırma sonuçlarımıza göre vergi ahlakı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kadınların vergi ahlakı skoru erkeklere göre daha fazla çıkmıştır. Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde vergileme yönünden kadınların daha ahlaklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise farklı sonuçlar elde edilmiştir.

Eğitim faktörünü incelediğimizde ise vergi ahlakı ile eğitim arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde eğitim ile vergi ahlakı arasında pozitif ve negatif ilişki bulunmuştur. Yurt içinde yapılan çalışmaları incelediğimizde ise genellikle eğitim ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamsal bir ilişki bulunamamıştır.

Medeni durum ile vergi ahlakı karşılaştırıldığında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yurt dışında yapılan çalışmaları incelediğimizde evli insanların vergi ahlakı bekar insanlara kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Yurt içinde yapılan çalışmaları incelediğimizde ise evlilerin bekarlara oranla daha yüksek vergi ahlakına sahip olduğunu ve medeni durum ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunmadığını görülmektedir.

Meslek durumu karşılaştırıldığında ise çalışmamıza katılan mükelleflerin meslek durumları; ticari kazanç, serbest meslek kazancı, ücretliler, emekliler ve çalışmayanlardır. Bunlar içinden en fazla vergi ahlakı skoru emekliler olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada vergi ahlakı skorları en fazla olan sırayla emekliler, çalışmayanlar, ücretliler, serbest meslek kazancı elde edenler ve son olarak da ticari kazanç elde eden mükelleflerdir. Meslek ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yurt dışında yapılan çalışmaları incelediğimizde serbest çalışan vergi mükelleflerinin tam zamanlı çalışan vergi mükelleflerine göre ver-

gi ahlakı daha düşük çıkmıştır. Yurt içindeki çalışmalara bakıldığında ise; tam zamanlı çalışanların, kendi işinde çalışanlara göre vergi ahlakının daha yüksek olduğunu ileri süren çalışmalar ve meslek ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamsal fark bulunmayan çalışmalar mevcuttur.

İstanbul ilinde yaşayan bireylerin yaş, eğitim ve medeni durumları gibi demografik faktörlerin vergi ahlakı ile ilişkisi üzerinde çalışmamızda anlamlı bir ilişkinin ortaya çıkmaması nedeniyle vergi otoritesinin “vergi gelirlerini artırma konusundaki çabasını” özellikle bu faktörlere çevirmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Niçin İstanbul ilinde yaş, eğitim ve medeni durumun vergi ahlakı ilişkisi anlamlı çıkmamaktadır? Olması gereken durum bu mu olmalıdır? Bu demografik faktörlerin vergi ahlakı ilişkisinin anlamlı çıkması bizim hangi sonuçlara varmamıza sebep olur? Cinsiyet faktöründe kadınların erkeklere göre vergi ahlakı skorunun yüksek çıkması, vergi otoritesinin vergi hasılatını artırma ve vergi uyumunu sağlama konusunda olumlu bir etkisi olabilir mi? Mesleki durumun vergi ahlakı ilişkisinde emeklilerin ve çalışmayanların vergi ahlakı skorunun yüksek çıkması vergi otoritesi bağlamında bir olumsuzluk olabilir mi? gibi çoğaltacağımız sorular ve bu sorulara vereceğimiz yanıtlar ve bu bağlamda yapılacak vergi düzenlemelerinin, vergi sistemimizi daha çağdaş bir yapıya ulaştırabileceğini düşünmekteyiz. Bu türden çalışmaların amacı da bu değil midir?

Kaynakça

- ALM, James. ve TORGLER, Benno. (2006), “Culture Differences and Tax Morale in the United States and in Europe,” *Journal of Economic Psychology*, 27. (2), 224-246.
- BİLGİN, Handan. Kaynar. (2011), “Türkiye’de Vergi Ahlakının Belirleyicileri”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 38 Ağustos, 167-190.
- BİLİM VE SANAT TERİMLERİ ANA SÖZLÜĞÜ (2004), “Vergi Ahlakı”, Ankara, <http://www.tdkterim.gov.tr/bts/> (14 Mart 2013).
- CHUNG, Janne. ve TRİVEDİ, Viswanath. Umashanker. (2003), “The Effect of Friendly Persuasion and Gender on Tax Compliance Behavior”, *Journal of Business Ethics*, October, 47 (2),133-145.
- CLOTFELTER, Charles. T. (1983), “Tax Evasion and Tax Rates: An Analysis of Individual Returns”, *The Review of Economics and Statistic*, 65 (3), August, 363-373.
- ÇOBAN, Hilmi. (2004), “Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ağustos, Denizli.
- DEMİR İhsan. Cemil, (2008), “Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri:

Ege Bölgesi Örneği" Yayınlanmış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı.

DOERRENBURG, Philip. ve PEICHL, Andreas. (2013), "Progressive Taxation and Tax Morale", *Public Choice* 155, 293–316.

GÖKBUNAR, Ali. Rıza, SELİM, Sibel. ve YANIKKAYA, Halit. (2007), "Türkiye de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma" *Ekonomik Yaklaşım*, 18, 69-94.

GELİRLER İDARESİ BAŞKANLIĞI, Bütçe Gelirleri: İller itibarıyla Genel Bütçe Gelirleri 2013 yılı Aralıksonultibariyle http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_55.xls.htm erişim 30.10.2014

INGLEHART Ronald, BASANEZ Miquel, MEDRANO Jaime Diez, HALMAN Joek ve LUJKX Ruud. (edt.) (2004), *Human Beliefs and Values: a Cross-Cultural Sourcebook Based on the 1999-2002 Values Surveys*, Mexico: Siglo XXI Editores.

İPEK, Selçuk. ve KAYNAR, İlknur. (2009), "Vergiye Gönüllü Uyum" Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16, (1), 173-190.

KALAYCI, Şeref. (2010), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın, Ankara.

MCGEE, Robert. W ve TYLER, Michael, (2006), "Tax Evasion and Ethics. A Demographic Study of 33 Countries", *Working Paper Series*, October, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?a> Erişim 28 Aralık 2014, 1-20.

MCGEE, Robert. W. (2008), "Cheating on Taxes: A Comparative Study of Tax Evasion Ethics of 15 Transition Economies and 2 Developed Economies", *The IABPAD Conference Proceeding*, Dallas, Texas, April 24-27, ABD, 84-98 <http://ssrn.com/abstract=1131325>, erişim tarihi 29 Aralık 2014.

MCGEE, Robert. W. (2014), "Gender and the Ethics of Tax Evasion: An Empricial Study of 82 Countries", April 14, 1-44 http://http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2424893 erişim 29 Aralık 2014.

PENAS Ignacio. Lago. ve PENAS, Santiago. Lago. (2010), "The Determinants of Tax Morale in Comparative Perspective: Evidence from European Countries", *European Journal of Political Economy* (26), 441-453.

RUSSO, Francesco. Flaviano. (2013), "Tax Morale and Tax Evasion Reports", *Economics Letters*, 121, 110-114.

SARUÇ, Naci. Tolga ve SAĞBAŞ, İsa. (2003), "Vergi Etiğinin Ölçümü ve Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 1, 79-96.

SCHMÖLDERS, Günter. (1976), *Genel Vergi Teorisi*, Salih Turhan (çev.), 4. Baskı, İstanbul: Fakülteler Matbaası.

SONG Young. Dahl. ve YARBROUGH, Tinsley. E. (1978), "Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A Survey", *Public Administration Review*, 38, (5), September-October, 442-452.

ŞENYÜZ, Doğan. (1995), *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa.

TORGLER Benno. (2003a), "Tax Morale and Institutions", *Center for Research in Economics, Management and The Arts (CREMA)*, Working Paper, No. 09, 1-36.

TORGLER, Benno. (2003b), "Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance", *Yayınlanmış Doktora Tezi*, Universität Basel.

TORGLER, Benno. (2004a), "Tax Morale in Asian Countries." *Journal of Asian Economics* 15, 237–266.

TORGLER, Benno. (2004b), "Tax Morale, Trust and Corruption: Empirical Evidence from Transition Countries", *CREMA Working Paper*, No.2004-5, Basel, 1-24.

TORGLER, Benno. (2005), "Tax Morale in Latin America", *Public Choice* 122 (1), 133–157.

TORGLER, Benno. (2006), "The Importance of Faith: Tax Morale and Religiosity", *Journal of Economic Behavior ve Organization*, 61, 81–109.

TORGLER, Benno. ve SCHALTEGGER Christoph. A. (2005) "Tax Morale and Fiscal Policy", *CREMA Working Paper*, Basel, No.2005-30, 1-34.

TORGLER, Benno. (2012), "Tax Morale, Eastern Europe and European Enlargement", *Communist and Post- Communist Studies*, 45, 11-25.

VAZQUEZ, Jorge Martinez. ve TORGLER, Benno. (2009), "The Evolution of Tax Morale in Modern Spain." *Journal of Economic Issues*, 43(1), 1-28.

YURDAKUL, Ali. (2013), *Vergi Ahlakı ve Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizi: Bursa İli Örneği*, Dora Basım, Bursa.

Tablo 1: Yaş Grubu Frekans Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
15-29	437	42,6	42,6	42,6
30-49	448	43,7	43,7	86,3
50-64	105	10,2	10,2	96,6
65 ve üzeri	35	3,4	3,4	100,0
Toplam	1025	100,0	100,0	

Tablo 2: Yaş ve Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablosu

Yaş * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablosu								
			Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	
Yaş	15-29	Sayı	17	29	56	122	213	437
		% Yüzde	3,9%	6,6%	12,8%	27,9%	48,7%	100,0%
	30-49	Sayı	22	26	46	161	193	448
		% Yüzde	4,9%	5,8%	10,3%	35,9%	43,1%	100,0%
	50-64	Sayı	2	8	6	44	45	105
		% Yüzde	1,9%	7,6%	5,7%	41,9%	42,9%	100,0%
	65 ve üzeri	Sayı	2	2	0	17	14	35
		% Yüzde	5,7%	5,7%	,0%	48,6%	40,0%	100,0%
	Toplam	Sayı	43	65	108	344	465	1025
		% Yüzde	4,2%	6,3%	10,5%	33,6%	45,4%	100,0%

Tablo 3: Yaş Kruskal Wallis H Testi

	Yaş	Sayı	Sıra Ortalaması
Vergi	15-29	437	516,40
	30-49	448	503,18
	50-64	105	554,83
	65 ve üzeri	35	470,73
	Toplam	1025	

Test İstatistiği	Vergi Ahlakı
Ki-Kare	3,371
sd	3
P önem değeri	,338

Tablo 4: Cinsiyet Grubu Frekans Dağılımı

Cinsiyet				
	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Kadın	335	32,7	32,7	32,7
Erkek	690	67,3	67,3	100,0
Toplam	1025	100,0	100,0	

Tablo 5: Cinsiyet ve Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablosu

Cinsiyet * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablosu								
			Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	10	13	29	105	178	335
		% Yüzde	3,0%	3,9%	8,7%	31,3%	53,1%	100,0%
	Erkek	Sayı	33	52	79	239	287	690
		% Yüzde	4,8%	7,5%	11,4%	34,6%	41,6%	100,0%
Toplam		Sayı	43	65	108	344	465	1025
		% Yüzde	4,2%	6,3%	10,5%	33,6%	45,4%	100,0%

Tablo 6: Cinsiyet Mann Whitney U Testi

Cinsiyet	Sayı	Sıra Ortalaması	Sıra Değerlerinin Toplamı
Vergi Kadın	335	550,22	184323,00
Erkek	690	494,93	341502,00
Toplam	1025		

Test İstatistiği	Vergi Ahlakı
Mann-Whitney U	1,031E5
Wilcoxon W	3,415E5
Z	-2,809
P önem değeri (2-yönlü)	,005

Tablo 7: Eğitim Grubu Frekans Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
İlköğretim	184	18,0	18,0	18,0
Lise	317	30,9	30,9	48,9
Üniversite	355	34,6	34,6	83,5
Lisansüstü	169	16,5	16,5	100,0
Toplam	1025	100,0	100,0	

Tablo 8: Eğitim ve Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

Eğitim Düzeyi * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablosu								
			Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	Sayı	9	9	16	62	88	184
		% Yüzde	4,9%	4,9%	8,7%	33,7%	47,8%	100,0%
	Lise	Sayı	11	19	29	110	148	317
		% Yüzde	3,5%	6,0%	9,1%	34,7%	46,7%	100,0%
	Üniversite	Sayı	14	26	41	123	151	355
		% Yüzde	3,9%	7,3%	11,5%	34,6%	42,5%	100,0%
	Lisansüstü	Sayı	9	11	22	49	78	169
		% Yüzde	5,3%	6,5%	13,0%	29,0%	46,2%	100,0%
	Toplam	Sayı	43	65	108	344	465	1025
		% Yüzde	4,2%	6,3%	10,5%	33,6%	45,4%	100,0%

Tablo 9: Eğitim Kruskal Wallis H Testi

	Eğitim	Sayı	Sıra Ortalaması
Vergi	İlköğretim	184	499,15
	Lise	317	525,93
	Üniversite	355	513,69
	Lisansüstü	169	502,37
	Toplam	1025	

Test İstatistiği	Vergi Ahlakı
Ki-Kare	1,231
sd	3
P önem değeri	,746

Tablo 10: Meslek Durumu Frekans Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Ticari Meslek Erbabı	243	23,7	23,7	23,7
Serbest Meslek Erbabı	154	15,0	15,0	38,7
Ücretli	388	37,9	37,9	76,6
Emekli	86	8,4	8,4	85,0
Çalışmayan	154	15,0	15,0	100,0
Toplam	1025	100,0	100,0	

Tablo 11: Meslek ve Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablosu

Meslek * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablosu								
			Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	
Meslek	Ticari Meslek Erbabı	Sayı	8	12	19	123	81	243
		% Yüzde	3,3%	4,9%	7,8%	50,6%	33,3%	100,0%
	Serbest Meslek Erbabı	Sayı	10	12	24	45	63	154
		% Yüzde	6,5%	7,8%	15,6%	29,2%	40,9%	100,0%
	Ücretli	Sayı	14	26	39	114	195	388
		% Yüzde	3,6%	6,7%	10,1%	29,4%	50,3%	100,0%
	Emekli	Sayı	2	3	3	31	47	86
		% Yüzde	2,3%	3,5%	3,5%	36,0%	54,7%	100,0%
	Çalışmayan	Sayı	9	12	23	31	79	154
		% Yüzde	5,8%	7,8%	14,9%	20,1%	51,3%	100,0%
	Toplam	Sayı	43	65	108	344	465	1025
		% Yüzde	4,2%	6,3%	10,5%	33,6%	45,4%	100,0%

Tablo 12: Kruskal Wallis H Testi

Meslek		Sayı	Sıra Ortalaması
Vergi	Ticari Meslek Erbabı	243	474,29
	Serbest Meslek Erbabı	154	477,45
	Ücretli	388	521,31
	Emekli	86	579,47
	Çalışmayan	154	551,56
	Toplam	1025	

Test İstatistiği	Vergi Ahlakı
Ki-kare	13,672
sd	4
P önem değeri	,008

Tablo 13: Medeni Hal Frekans Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Evli	534	52,1	52,1	52,1
Bekar	491	47,9	47,9	100,0
Toplam	1025	100,0	100,0	

Tablo 14: Medeni Hal ve Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablosu

Medeni Hal * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablosu								
			Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	
Medeni Hal	Evli	Sayı	22	31	50	194	237	534
		% Yüzde	4,1%	5,8%	9,4%	36,3%	44,4%	100,0%
	Bekar	Sayı	21	34	58	150	228	491
		% Yüzde	4,3%	6,9%	11,8%	30,5%	46,4%	100,0%
Toplam		Sayı	43	65	108	344	465	1025
		% Yüzde	4,2%	6,3%	10,5%	33,6%	45,4%	100,0%

Tablo 15: Medeni Hal Mann Whitney U Testi

	Medeni Hal	Sayı	Sıra Ortalaması	Sıra Değerlerinin Toplamı
Vergi	Evli	534	518,76	277019,50
	Bekar	491	506,73	248805,50
	Toplam	1025		

Test İstatistiği	Vergi Ahlakı
Mann-Whitney U	1,280E5
Wilcoxon W	2,488E5
Z	-,651
P önem değeri (2-yönlü)	,515